

«Ils uffants ston avair plaschair da la lingua»

La Quotidiana intervistescha ils candidats per las elecziuns da la regenza grischuna (2)

CUN CUSS. GUV. MARTIN JÄGER
HA DISCURRÌ MARTIN CABALZAR

■ **Il socialdemocrat Martin Jäger fa part dapi 2011 da la regenza grischuna. El timuna il departament d'educziun, cultura e protecziun da l'ambient.**

Pertge duai il pievel grischun eleger exnum Vus en la regenza?

Martin Jäger: Jau avess grond plaschair sche jau pudess cuntinuar cun mias lavurs ed ademplir mias incumbensas anc ina giada per quatter onns. En mes departament datti tants champs d'incumbensa interessants che nus essan vidlonder d'elavurar cun grond engaschament. Cun quests dossiers ma plaschessi da cuntinuar. Ma igl è er correct ed impurtant che la regenza grischuna sa cumponia en ina moda politicamain equilibrada. Sco en il cussegl federal ed en quasi tut ils chantuns èsi sa cumprovà er en il Grischun che la Partida socialista (ps) è represchentada en la regenza.

Grischun na dastga betg crescher en

Nua vegnis Vus a metter Voss accents sco cusseglier guvernativ reelegi en la proxima perioda da legislatura?

Il cussegl grond ha approvà unanimamain la nova lescha da scola e la lescha davart las scolas autas e la perscrutaziun. En omdus secturs hai num da concepì cun quità l'ulteriura realisaziun. Il mument lavurain nus anc vi da la revisiun da la lescha davart las scolas medias. Al cussegl grond duai vegnir preschentà proximamain ina lescha da sport grischuna. Plinavant è la revisiun totala da la lescha per promover la cultura sin rucca. En mes departament na vegn la lavur pia segiramain betg a mancar ils proxims onns.

Tge sto far il chantun per augmentar sia attractivitat sco lieu economic per il mastergn e per l'industria?

Tut las varts politicas van d'accord che las cundiziuns generalas ston constar. Nus duvra dentant er in ferm chantun che dispona da sufficientamain meds finanzials. Ils proxims onns sto il chantun far grondas investiziuns. Sche nus pudain realisar quellas è quai bun per l'economia ed er bun per in servetsch public che funcziuna.

Tge perspectivas vesais Vus per l'avegnir dals manaschis purils en il territori da muntogna ed en il Grischun en spezial?

Cur che la ps ha pretendi avant circa 25 onns ina promoziun speziala da l'agricultura biologica èn nossas dumondas anc vegnidas refusadas cun gronda persvasiun. En il fratemp èn las ideas dentant sa midadas. Per nosa agricultura da muntogna èsi sa mussà ch'igl è correct da sa concentrar sin la produenziun da victualias specificas, saunas ed indigenas. Ils proxims onns stuan nus cunzunt avair quità che las alps dal Grischun possian vegnir chargiadas vinavant cun in dumber d'animals sufficient. Quai è bun per l'agricultura ed er bun per mantegnair nosa cuntrada

cultivada tradiziunala. Il Grischun na dastga betg crescher en.

Nua vesais Vus las prioritads per promover il turissem ils proxims onns, suenter che las votantas ed ils votants han refusà ina taxa turistica chantunala?

Da princip na bandun jau anc betg la buna idea d'ina taxa turistica chantunala. En la politica dovri savens pli che in stausch per avair success. Sco minister chantunal da cultura e d'ambient prend jau en egl natiralmain er il turissem cultural e natiral. Quest segment ha segiramain las meglras perspectivas per l'avegnir.

Co giuditgais Vus las consequenzas da l'iniziativa cunter las abitaziuns secundaras per l'economia e per il turissem en il chantun Grischun? Tge èsi da far?

Anc n'è betg propi sa levada la tschajera pertutgant las consequenzas effectivas da l'iniziativa dal pievel ch'è vegnida acceptada sorprendentamain, perquai ch'il parlament federal n'ha anc betg deliberà las leschas consecutivas respectivias. Nus vegnin ans stuaier engaschar a favur d'ina pratica differenziada. Las relaziuns en la Val Calanca u quellas en l'Engiadin'Ota èn evidentamain memia differentas. Ma l'indicaziun da las votantas e dals votants è clera. Nus stuan tractar nosa cuntrada cun dapli quità che durant ils ultims decennis.

Betg turbinar mintga pitschen aualet

Co pon ins franar la depopulaziun da las regiuns periferas cun structures flauilas?

Il svilup demographic en bleras parts dal Grischun è ina da las pli grondas sfidas politicas per nosa piazza da furmazium. Per quai na datti naginas recettas idealas. Cun mesiras sistematicas pon las structures en nossas 150 vals dentant tuttina vegnir rinforzadas en moda persistenta. Uschia avain nus en la nova lescha da scola – per menziunar mo in exempel – francà per l'emprima giada en la lescha il supplement per las scolas pitschnas.

Pertge duai il pievel grischun acceptar resp. refusar la gulivaziun da finanzas revedida?

La gulivaziun da finanzas vertenta sto vegnir revedida urgentamain. Il nov project ch'è vegni delibèrà dal cussegl grond è ussa fitg equilibrà. Cunzunt en il sectur da scola ed en il sectur social èn ils pensums vegnids fatgs en il fratemp. Questa giada duai quai reussir.

Ils custs dals fatgs da sanadad e da la tgira da persunas

malsaunas ed attempadas explodeschan. Nua vesais Vus in basegn d'agir?

Igl è il privilegi da nosa generaziun da dastgar disponer d'in sistem da sanadad che respecta fitg bain la dignitad ed ils basegns da las persunas malsaunas ed attempadas. Ma mintga luxus na duvra nus tuttina betg en il Grischun. Per mai èsi cunzunt impurtant che nosa buna tgira da persunas malsaunas ed attempadas stettia a disposiziun a tut ils umans – independentamain da lur bursa.

Promover turissem natiral e cultural

Co duai reagir il chantun trilingu en vista al Plan d'instrucziun 21 surchargià ed en vista a l'iniziativa da linguas estras?

En sia posiziun tar il Plan d'instrucziun 21 ha la regenza renvià al fatg ch'en il sboz vegnan fatgas en tut pretensius memia grondas envers las scolaras ed ils scolar. La quantitad da la materia sto pia vegnir reducida. Plinavant duain l'orientaziun a la pratica ed il sectur manual survegnir dapli paisa en il Plan d'instrucziun 21.

Il concept da linguas dal Grischun è vegni concludì dal cussegl grond, suenter debattas intensivias, per la segunda giada, uschia sco ch'el vegn realisà dapi l'avust 2013. In vi e nà permanent na fa betg bain a nosa scola. Cun in pau dapli pazienza duessi ussa vegnir observà exactamain tge che sa cumprova e tge betg. Impurtant èsi dentant che la maioritad tudestga en il Grischun na respectia betg mo ils basegns da las duas lin-

guas minoritaras rumantsch e talian, mabain ch'ella als accepta er per propi. La pasch linguistica en noss chantun sto vegnir mantegnida e tgirada sco l'atgna poppa da l'egl.

Tge soluziuns vesais Vus per la problematica idiom/rumantsch grischun en las scolas rumantschas?

Jau sun zunt led che jau hai pudì persuader – en il num da la regenza – il cussegl grond che nus dastgain producir puspè meds d'instrucziun chantunals er en ils idioms. La lescha da linguas dat a las vischnancas la libertad da fixar sco lur lingua da scola l'idiom tradiziunala ubain il rumantsch grischun. Per questa problematica è vegni elavurà sut l'egida da la Lia Rumantscha l'uschenumà model da coesistenza. Quest model èsi ussa da realisar cun quità en l'instrucziun. Las scolaras ed ils scolar na dastgan dentant betg vegnir surdumandads. Igl è impurtant ch'ils uffants hajan plaschair da l'atgna lingua materna.

Svilup demographic è ina gronda sfida

Co valitais Vus la grevezza fiscala en il chantun Grischun? Nua èsi eventualmain da far correcturas?

La libertad d'agir da noss chantun sin plaun finanziel daventa pli e pli stretga ils proxims onns. Ils gudogns da la Banca naziunala èn crudads davent. La proxima refurma da l'imposiziun da la taglia federala sin interpresas vegn a tangar noss chantun directamain e cunzunt indirectamain fitg ferm. Ulteriuras reducziuns da la taglia stattan pia cleramain ordaifer la perspectiva actuala.

Tge conclusiuns sto il chantun Grischun trair per la futura politica d'energia en vista a la liberalisaziun dal martgà d'electricitad ed en vista a la perdita da valur da la forza idraulica?

Il Grischun è in chantun da forza idraulica. Dapi onns ans disturba dentant cun dretg ch'ils gudogns resultan memia savens per la Bassa. Ins duai sperar ch'ils chantuns da muntogna possian cuntanscher qua cuminaivlamain ina correctura gista.

Ils novs projects da forza idraulica ch'èn vegnids permess ils ultims onns sa distinguan tras

ina vista ecologica pli gronda che quella da pli baud. E quai è bun uschia. Ma nus stuan far attentziun ch'il pli pitschen e minim aualet na vegnia er betg turbina.

S'engascha il chantun Grischun memia fitg u memia pauc per la cultura e nua duain ins metter las prioritads?

Sco schef dal departament cumpetent hai jau pudì constatar cun plaschair co che la politica da cultura ha scuntrà ils ultims mais bier dapli attentziun tar la publicitad che quai ch'igl era il cas anc avant pauc temp. La cultura è ina part impurtanta da nosa vita. La cultura è insatge fitg vast. Nus vulain promover tant las spartas tradiziunals sco er quellas novas. Ultra da la purschida culturala d'alta qualitad duai survegnir er la lavur culturala generala en tut nossas vals sufficientamain meds d'agid.

Tgirar la pasch linguistica sco la poppa dals egl

Tgeninas èn las sfidas las pli grondas per il chantun Grischun ils proxims 10 onns?

En mes departament è evidentamain la sfida la pli gronda l'ulteriur ferm regress d'uffants e da giuvenils, cun il qual nus vegnin ad esser confruntads er ils proxims onns. L'onn 2013 èn bain naschids anc in pau dapli uffants. Ma las cifras da pli baud n'èn lunschor betg vegnidas cuntanschidas. Quest ulteriur regress pertutga las scolas dals vitgs, las scolas medias, la furmazium professiunala. Il cumbat per «chaus giuven» è en plaina vigur. El vegn anc a s'accentuar. Per nosa scola datti in ulteriur process da diminuiziun. Qua hai num da chattar soluziuns gistas ed intelligentas.

Chavazzins

Mes segn dal zodiac

Cancer

Mias fermezzas

Pazienza, perseveranza, consequenza

Mias deblezzas

Mintgant dun jau bain memia pauca attentziun a mia vestgadira

Mia patria

Il Partenz, Cuira, il Grischun

Mias ultimas vacanzas

Dis d'enviern autalpins per la fin da l'onn 2013 a Malögia

Mes hobis

Cultura e natira en tut lur furmas

Mes animals preferids

Sco anteriur schuldà dal train ma plaschan anc adina chavals spezialmain elegants

Mias tschaveras preferidas

La cuschina taliana

Mes ideals politics

Da Willy Brandt sur Luzi Bärtsch fin Ruth Dreifuss hai jau admirà bleras politicras e blers politichers. Jau appreziesch tenutas cleras, concisas e previsiblas

Mes siemi mai adempli

Emprender da sunar ina gronda orgla da baselgia

